

PREGLED DVAJSETIH LET DELA ODSEKA ZA BIOTSKO RAZNOVRSTNOST ZAVODA RS ZA VARSTVO NARAVE

REVIEW OF TWENTY YEARS OF WORK OF THE BIODIVERSITY SECTION OF THE INSTITUTE OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA FOR NATURE CONSERVATION

mag. Martina KAČIČNIK JANČAR, mag. Matej PETKOVŠEK, mag. Mateja ŽVIKART

1 UVOD

Zakon o ohranjanju narave (ZON, 1999), sprejet sredi leta 1999, je v slovenskem naravovarstvu pomembno poudaril varovanje biotske raznovrstnosti. Postavljena sta bila dva stebra varstva: biotska raznovrstnost in naravne vrednote. Biotska raznovrstnost je z ekološko pomembnimi območji in z območji Natura 2000 dobila nov tip območnega varstva. Vrsto varstvo je bilo z uredbama o zavarovanih prostoživečih živalskih in rastlinskih vrstah (Uredba o zavarovanih ..., 2004) natančneje pravno urejeno. Začela se je vzpostavljati tudi regulacija mednarodne trgovine z ogroženimi vrstami, ki jo ureja konvencija CITES (MKTZOR, 1999). Da bi bili vsem tem novim nalogam kos, se je v osrednji enoti Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave (v nadaljevanju: ZRSVN) že kmalu po ustanovitvi izoblikovala majhna interna delovna skupina »za živo naravo«. Naloge skupine so bile razvojne, metodološke, povezovalne, komunikacijske, izobraževalne. V skupini so se kalili ideje in načrti o integraciji mednarodnih konvencij, evropskih direktiv in slovenske zakonodaje v operativno ohranjanja biotske raznovrstnosti. Skrbeli smo za zagotavljanje skladnosti metod strokovnega dela, pripravo podatkov in razvoj pripomočkov za delo. Z leti in razvojem področja varstva biotske raznovrstnosti so naloge skupine postajale vse številčnejše. Skupina se je leta 2009 preimenovala v Odsek za biotsko raznovrstnost (v nadaljevanju sta skupina za živo naravo in Odsek za biotsko raznovrstnost enotno poimenovana kot Odsek za BR). Kadrovske okrepitve žal niso sledile novim nalogam. Leta 2022 Odsek za BR še vedno šteje le štiri zaposlene iz naslova javne službe. Vse večji del nalog javne službe pokrivamo s projektnimi kadri. Odsek za BR je v svojem 20-letnem delovanju sam in v sodelovanju z drugimi organizacijskimi enotami ZRSVN, s Skupino za floro in favno, ki jo tudi koordinira, Sektorjem za ohranjanje narave na Ministrstvu za okolje in prostor (v nadaljevanju: ministrstvo), z Agencijo Republike Slovenije za okolje (v nadaljevanju: ARSO) ter s strokovnjaki in z raziskovalci drugih sektorjev in ustanov opravil vrsto najrazličnejših nalog. V nadaljevanju podajamo pregled najpomembnejših poudarkov našega dela v okviru javne službe po delovnih področjih. Navajamo tudi projekte, ki smo jih vodili oziroma v njih sodelovali z obsežnejšimi nalogami.

2 VRSTNO VARSTVO

Vrstno varstvo v Sloveniji je vezano tako na varstvo avtohtonih vrst kot tudi na varstvo mednarodno ogroženih. ZRSVN je leta 2003 prevzel funkcijo strokovnega organa, odgovor-

nega za izvajanje nalog konvencije CITES v Sloveniji. Naloge so bile leta 2004 podrobneje opredeljene v Uredbi o ravnanjih in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami (2004). Opravljamo jih v Odseku za BR in obsegajo predvsem:

- pripravo strokovnih mnenj o vplivu uvoza, izvoza, ponovnega izvoza in vnosa iz morja na stanje ohranjenosti vrst v naravi;
- strokovno determinacijo zadržanih osebkov;
- pripravo strokovnih mnenj o ravnanju z zaseženimi ali odvzetimi osebki.

Uvajanje novega področja dela je poleg samoizobraževanja zahtevalo tudi izobraževanje zaposlenih na carini in policiji ter tudi potnikov, zbirateljev, trgovcev in predstavnikov modne industrije o novih pravilih trgovanja z ogroženimi vrstami. Vzpostavili smo mrežo zunanjih strokovnih sodelavcev, ki so nam pomagali prepoznavati eksotične vrste. Kompleksnejša mnenja zahtevajo od nas tudi mednarodno sodelovanje s strokovnimi organi za izvajanje konvencije CITES drugih držav. Aktivni smo v delovni skupini *Scientific Review Group* konvencije CITES.

Slovenci z ogroženimi vrstami ne le trgujejo, ampak jih tudi gojijo. V Sloveniji imamo eno največjih rej ogroženih želv v Evropi. Odsek za BR pripravlja mnenja o sprejemljivosti gojitev in zadrževanja ogroženih vrst. Nadzor komercialnih gojitev je pri tem posebej zahtevna naloga. Čas, ki ga lahko namenimo vsebinam, povezanim s konvencijo CITES in z Uredbo o ravnanjih in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami, pokriva le minimalne strokovno upravne naloge. To se še posebej jasno pokaže, ko se udeležimo konferenc in strokovnih odborov pogodbenic konvencije.

Na podlagi uredb o zavarovanju prostoživečih vrst rastlin in živali Odsek za BR pripravlja oziroma koordinira pripravo nekaj deset strokovnih mnenj in pisnih stališč letno (glej tudi Vrček, 2010). Med zahtevnejša sodijo pisna stališča o odvzemu velikih zveri. Sodelovali smo tako v strokovni kot tudi delovni skupini za podporo pri načrtovanju upravljanja velikih zveri, ki ju je vodilo ministrstvo. Vključujemo se v pripravo strategij in akcijskih načrtov za upravljanje populacij velikih zveri.

Poleg navedenih stalnih nalog se zaradi kadrovskih omejitev lahko posvetimo le posameznim problemom s področja vrstnega varstva. Tako smo v letih:

- 2008–2010 sodelovali pri pripravi rdečega seznama gliv (glej tudi Logar, 2012);
- 2021 pripravili projektno nalogo za obnovitev rdečih seznamov rastlinskih in živalskih vrst;
- 2006 pripravili projektno nalogo na temo plašenja oz. odganjanja krokarja s kmetijskih površin;
- 2008–2011 sodelovali pri reševanju problematike, povezane s kormorani in z ribami; koordinirali smo interdisciplinarno delovno skupino za pripravo akcijskega načrta za varstvo zavarovanih vrst rib in pripravili strokovne podlage za akcijski načrt;
- 2013 smo se odzvali na pobude za širitev seznama lovnih vrst z ogroženimi in zavarovanimi vrstami;

- 2014 smo sodelovali v skupini za razjasnitev posledic vnosa tujerodne ose *Torymus sinensis* v naravno okolje za zatiranje kostanjeve šiškarice;
- 2019 smo skupaj z območno enoto Novo mesto pripravili strokovne podlage za reševanje problemov, izhajajočih iz naraščanja populacije bobra.

Kot strokovna podpora ministrstvom se vključujemo v spremembe zakonodaje na področju varstva vrst. S spremembo Uredbe o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah v letu 2016 je ZRSVN dobil novo nalogo, in sicer pripravo mnenj o smiselnosti in ustreznosti doselitve domorodnih živalskih vrst. Odsek za BR je leta 2017 pripravil usmeritve za poenoteni pristop k reševanju vlog za doselitev domorodnih živali.

3 VARSTVO HABITATNIH TIPOV

Kartiranje habitatnih tipov je bilo ena izmed nalog, ki je po začetnem razvoju na ministrstvu in Arsu prešla na Odsek za BR. Izpisali smo metodologijo terenskega kartiranja. Letno smo glede na razpoložljiva sredstva na ministrstvu izbrali območja kartiranja in pripravili projektno nalogo za javno naročilo, ki ga je izvedlo ministrstvo. Nove podatke kartiranja habitatnih tipov smo tehnično in vsebinsko pregledali ter jih pripravili za vnos v Naravovarstveni atlas in na spletno stran ZRSVN, kjer so dostopni strokovnjakom in širši javnosti. V letih 2010–2012 smo koordinirali revizijo tipologije habitatnih tipov.

Po letu 2020 so nam projektna sredstva LIFE-IP NATURA.SI in podnebnega sklada omogočila sodelovanje z raziskovalci na področju daljinskega zaznavanja. Narejen je bil prvi korak razvoja metodologije daljinskega zaznavanja intenzivnih in ekstenzivnih travnišč iz satelitskih podatkov. Upamo, da bomo pridobili dodatna sredstva za nadaljnji razvoj in s podatki podprli izvajanje ukrepov prilagojenih kmetijskih praks, ki prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti v okviru skupne kmetijske politike, ter tudi druga področja dela ZRSVN. Na podlagi podatkov laserskega skeniranja sta bili razviti metoda in izvedba kartiranja lesnih elementov krajine z daljinskim zaznavanjem. Metoda daljinskega zajema podatkov je dovolj natančna, da jo bo mogoče uporabiti za spremljanje stanja lesnih elementov krajine tudi v prihodnje.

4 VZPOSTAVITEV EKOLOŠKO POMEBNIH OBMOČIJ IN OBMOČIJ NATURA 2000

Odsek za BR se je v postopke določitve ekološko pomembnih območij in območij Natura 2000 začel vključevati leta 2004. Pri ekološko pomembnih območjih je koordiniral dopolnjevanje podatkov, izris meje po digitalnem katastru in usklajevanje meje z mejo območij Natura 2000 (tudi po spremembah območij Natura 2000 v letih 2013 in 2016). Pripravil je tudi način oblikovanja kod območij ter sodeloval pri njihovem poimenovanju ter določitvi kratkih oznak.

Prvi določitvi območij Natura 2000, za katero je poskrbela predvsem delovna skupina ministrstva, je sledil proces dopolnjevanja omrežja. Ta je bil dolgotrajnejši ter časovno in kadrovsko mnogo zahtevnejši kot določitev ekološko pomembnih območij, zato je kar nekaj

let zahteval večino našega časa. Začelo se je leta 2004 s prevzemom vodenja podatkov o Naturi 2000 v obliki standardnega obrazca (SDF), ki ga je predpisala Evropska komisija. SDF smo skozi leta spreminjali tako vsebinsko kot tudi tehnično:

- 2004 – čiščenje napak, vnos novih vsebin in posodabljanje obrazca z novimi zahtevami Evropske komisije;
- 2009 – prehod iz analogne (papirne) oblike v digitalno SDF;
- 2012 – revizija podatkovne strukture pri Evropski komisiji – prenos podatkov;
- 2013 – dopolnitev z vpisom, izbrisom in s spremembami podatkov o vrstah in habitatnih tipih na obstoječih in novih območjih Natura 2000 zaradi spremembe uredbe;
- 2016 – dopolnitev z vpisom, izbrisom in s spremembami podatkov o vrstah in habitatnih tipih na obstoječih in novih območjih Natura 2000 zaradi spremembe uredbe;
- 2018 – popravki zaradi spremembe državne meje po arbitražni odločitvi;
- 2020 – popravki zaradi novega znanja ali tehničnih napak ter obsežnejše spremembe zaradi sprememb stanja v naravi.

Materija za spremembe SDF je nastajala na biogeografskih seminarjih (podrobnejši opis v Petkovšek, 2015). Evropska komisija je z biogeografskimi seminarji preverjala zadostnost vključenosti vrst in habitatnih tipov v omrežje Natura 2000 leta 2005 (alpska biogeografska regija), 2006 (celinska biogeografska regija) in 2010 (morska mediteranska regija). Odsek za BR je tesno sodeloval z ministrstvom pri pripravi na seminarje in se zadnjih dveh tudi udeležil. Sledili sta koordinacija strokovnjakov in priprava obsežnih gradiv z obrazložitvijo vseh predlaganih sprememb za spremembo Uredbe o območjih Natura 2000 (Uredba o posebnih ..., 2004), ki je bila izvedena leta 2013. Pri tem smo obravnavali tudi prek 500 mnenj in pobud občin ter sektorjev, ki so jih ti podali na predlog sprememb uredbe v procesu javne razgrnitve. Posebej nam je v spominu ostalo tudi obsežno delo na grafičnem sloju območij Natura 2000. Potrebna je bila res izjemna potrpežljivost, da smo pregledali in z naravnimi mejami uskladili okrog 14.000 km meje območij Natura 2000. Popravki meje leta 2018, po arbitražni odločitvi o spremembi državne meje, so bili v primerjavi s tem le še majčkena naloga.

Leta 2014 smo koordinirali ekipo sodelavcev zavoda, ki je suvereno izvedla strokovni del bilateralnega biogeografskega seminarja za celinsko in alpsko biogeografsko regijo. Sledil je drugi krog priprave strokovnega predloga za naslednjo spremembo Uredbe o območjih Natura 2000. Zbrali smo obstoječe podatke o prisotnosti vrst in habitatnih tipov ter vodili posvetovanja s strokovnjaki. Odsek za BR je nudil tudi strokovno podporo ministrstvu v medsektorskem usklajevanju. Leta 2016 smo sodelovali na še enem biogeografskem seminarju za morsko mediteransko regijo.

Leta 2005 smo začeli pripravljati tudi pripomočke za delo sodelavcev. Pripravili smo nabor podatkov o ekoloških zahtevah kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov ter koordinirali pripravo varstvenih usmeritev za njihovo varstvo. Grafični podatki strokovnih podlag za določitev omrežja Natura 2000 niso zadoščali za vsakodnevno delo. Pripravili smo metodologijo izrisa con vrst in habitatnih tipov (podrobnejši opis v Petkovšek, 2007). Z razvojem

in zaradi potreb izvajanja operativnih nalog smo metodo izdelave con dopolnjevali. Večje spremembe con smo zaradi dodatnih virov lahko naredili v okviru LIFE projektov SI NATURA 2000 MANAGEMENT in LIFE-IP NATURA.SI. Odsek za BR je tako razvil metode in koordiniral Skupino za floro in favno pri naslednjih nalogah:

- 2005–2006 – izris prvih 1500 con vrst in habitatnih tipov;
- 2007–2010 – dopolnjevanje in popravki con na podlagi novih terenskih podatkov;
- 2014 – posodobljena metodologija s podrobnimi navodili za izris con, novi tipi con (cona strukture, cona širitve), pri vseh conah opredeljene kvaliteta, spremembe in dopolnitve zaradi spremembe uredbe o območjih Natura 2000 (2590 novih poligonov);
- 2015–2018 – dopolnjevanje in popravki con na podlagi novih terenskih podatkov in druge vsebinske spremembe Uredbe o območjih Natura 2000;
- 2020–2021 – dopolnjena metodologija, izris 1184 referenčnih con, revizija vseh con vrst in habitatnih tipov ter con struktur (1339 novih poligonov).

5 UPRAVLJANJE OBMOČIJ NATURA 2000

Šele z izzvnevanjem nalog, povezanih z dopolnitvijo razglasitve območij Natura 2000, se je sprostil čas za obsežnejše delo na novem delovnem področju, to je upravljanju območij Natura 2000. V pripravo prvega Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007–2013 (Operativni program..., 2007), ki ga je oblikovalo ministrstvo, smo bili vključeni le s sodelovanjem na usklajevalnih sestankih. Drugi Program upravljanja območij Natura 2000 2015–2020 (2015) se je pripravljal v letih 2013–2015 v okviru LIFE projekta SI NATURA 2000 MANAGEMENT. Strokovne naloge priprave je že v celoti prevzel ZRSVN. Popolnoma smo prenovili varstvene cilje. V sodelovanju s sodelavci Skupine za floro in favno smo izvedli 75 strokovnih delavnic z zunanjimi strokovnjaki za različne skupine rastlin, živali in habitatnih tipov. Za vsako vrsto in habitatni tip na vsakem območju Natura 2000 smo pripravili podrobnejše varstvene cilje in ukrepe varstva, kar je pomenilo več kot 15.000 zapisov v prilogi programa. Sodelovali smo tudi pri nadaljnjih 25 delavnicah medsektorskega usklajevanja in nudili strokovno podporo ministrstvu pri sprejemanju dokumenta. Tudi koordinacija strokovnega dela priprave tretjega programa upravljanja območij Natura 2000, ki poteka v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI, je naloga Odseka za BR. Poleg vsebin, ki jih vsebuje že drugi program in jih je bilo treba ponovno preveriti s strokovnjaki, je bistvena novost tretjega programa določitev referenčnih vrednosti velikosti populacij ter površine habitatov vrst in habitatnih tipov, kjer je bilo to mogoče. Timsko delavniško delo je krepko zaznamovala epidemija covid. Odsek za BR je oral ledino pri prehodu na delo na daljavo, saj smo na ta način uspešno izvedli več kot sto delavnic.

Odsek za BR poleg programiranja upravljanja območij Natura 2000 pokriva tudi sistemske naloge upravljanja območij Natura 2000 na kmetijskih zemljiščih. Leta 2008 smo dobili prvo sodelavko za to področje. Na Evropski ravni smo postali člani Strokovne skupine za upravljanje območij Natura 2000 ter strokovne podskupine, ki se ukvarja z upravljanjem kmetijskih zemljišč na območjih Natura 2000. Na državni ravni so bili narejeni prvi koraki k rednemu sodelovanju z ministrstvom, ki je pokrivalo kmetijstvo (v nadaljevanju: MKGP),

in s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije. Kmalu smo spoznali, da le s formalnim delovanjem v okviru priprave programskih dokumentov kmetijskega sektorja varstvu narave na kmetijskih zemljiščih ne bomo zmogli zagotoviti ustreznega mesta. Poglobili smo se v sektorsko zakonodajo, zbirali informacije, spoznavali posamezna področja in instrumente delovanja kmetijskega sektorja. Prehodili smo pot od »neke nezaželenne organizacije« do upoštevanega strokovnega sogovornika. Odsek za BR ima člana v različnih delovnih skupinah MKGP in podpira Ministrstvo za okolje in prostor pri strokovnih in zakonodajnih vsebinah, vezanih na kmetijsko kulturno krajino.

V posameznih programskih obdobjih nam je uspelo:

2007–2013

- Postati član Nadzornega odbora za Operativni program razvoja podeželja (v nadaljevanju: PRP) kjer aktivno delujemo še danes.
- Postati član Nadzornega odbora za Operativni program razvoja ribištva.
- Pripraviti utemeljitve in podatke za uvedbo ukrepa »Natura 2000 plačila«, ki naj bi se izvajal v okviru PRP 2014–2020, ter utemeljitve za potrebe uredbe ozelenitve prvega stebra PRP, v okviru katerih je bila pripravljena tudi projektna naloga za digitalizacijo mejic in analizo območij Natura 2000.
- Redno spremljati izvajanje naravovarstvenih ukrepov (Žvikart, 2010) in jasno opozoriti, da splošni kmetijsko okoljski ukrep izpodriva izvajanje ter učinke zahtevnejših naravovarstvenih kmetijsko okoljskih ukrepov.

2014–2022

- Ohraniti vse naravovarstvene ukrepe v PRP ter jih vsebinsko in izvedbeno še dopolniti.
- Pripraviti strokovna izhodišča za določitev območij z okoljsko občutljivim trajnim travinjem, ki se ga ne sme spreminjati.
- Pripraviti strokovni predlog in vključiti krajinske značilnosti v zahteve navzkrižne skladnosti.
- Vključiti obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlin med zahteve navzkrižne skladnosti.
- Rajonizirati ukrep za ohranjanje vrstno bogatih travnikov (HAB) in tako doseči večjo ciljnost izvajanja. En datum košnje, ki je veljal za vso Slovenijo, je bil glede na fenološke in regionalne značilnosti spremenjen v pet datumov s pripadajočimi območji izvajanja.
- Zvišati plačila za izvajanje prilagojenih kmetijskih praks KOPOP ukrepov HAB, MET, VTR in STE.
- Redno spremljati izvajanje naravovarstvenih ukrepov in se nemudoma odzvati na reševanje težav. Sodelovali smo pri ukinitvi nekaterih administrativnih bremen pri izvajanju naravovarstvenih ukrepov. Poskrbeli smo, da spremembe splošnih ukrepov niso bile izvedene v škodo naravovarstvenih ukrepov.
- Zagotoviti, da so vsebine varstva narave ustrezno predstavljene v okviru obveznih predhodnih usposabljanj za kmete, ki izvajajo ukrepe KOPOP.

- Vzpostaviti dogovor o sodelovanju s KGZS, da so vsebine varstva narave postale tudi del rednih vsakoletnih usposabljanj kmetijskih svetovalcev.
- Nuditi podporo javni službi kmetijskega svetovanja pri promociji ciljnih naravovarstvenih ukrepov KOPOP ter promocijske aktivnosti povezati in izvajati tudi prek vsebinsko navezujočih projektov.
- Vzpostaviti interno zavodsko skupino za kmetijstvo.
- V okviru projekta LIFE TO GRASSLANDS razvijati rezultatski pristop izvajanja ukrepa KOPOP (Žvikart in Debeljak, 2019).
- S partnerji projekta Preizkus dvostopenjskega izvajanja ukrepa VTR smo v letih 2019–2020 izvedli celovito prenovu in preoblikovanje ukrepa za ohranjanje ptic vlažnih travnikov v delno rezultatski ukrep. Ukrep nam je uspelo v izvajanje uvesti že v letu 2022.
- Pripraviti različne analize (npr. Erjavec, 2019) in dokument Revizija ukrepov SKP 2014–2020 ter predloge za spremembe za SKP po 2020, ki so izhodišče za pripravo ukrepov v novem programskem obdobju.

2023–2027

- Pripraviti in v (še potekajoči) proces sprejemanja Strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023–2027 vključiti naravovarstvene smernice.
- Skupaj s strokovnjaki za vrste in s kmetijskimi svetovalci v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI podrobno pregledati in dopolniti obstoječe ukrepe skupne kmetijske politike ter predlagati nove, ki so pomembni za varstvo narave. Nabor naravovarstvenih KOPOP ukrepov dopolniti še s štirimi dodatnimi ukrepi: Mokrotni traviščni habitati, Ohranjanje mokrišč in barij, Suhi kraški travniki in pašniki (razvit v ESRR projektu ZA KRAS), Obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst.
- Opozoriti na ključen pomen nekaterih definicij (npr. aktivni kmet) in pogojev (npr. minimalna površina), ki morajo biti določene na način, da so do finančnih nadomestil in izvajanja ukrepov upravičeni vsi kmetje, ki kmetujejo na naravovarstveno pomembnih območjih.
- Vsebinsko revidirati obstoječi ukrep KOPOP za varstvo grbinastih travnikov (GRB) ter pripraviti nov grafični sloj potencialnega vpisa na podlagi terenskega kartiranja s sredstvi LIFE-IP NATURA.SI.
- Sodelovati pri vključevanju neproizvodnih površin (npr. mejic) v sistem ukrepov kmetijske politike kot upravičenih površin.
- Sodelovati pri zvišanju standardov varovanja mokrišč in barij v okviru Pogojenosti.
- Povečati območje okoljsko občutljivega trajnega travinja (OOTT) v okviru Pogojenosti.
- Pripraviti predlog za dopolnitev zahtev različnih standardov v okviru Pogojenosti zlasti glede prepovedi uporabe digestata na območju življenjskega prostora proteusa, dopolnitve seznama invazivnih tujerodnih rastlin, za katere je potrebno omejevanje, prepovedi gojenja energetske rastline znotraj območij Natura 2000, prepovedi gojenja kulturnih rastlin z invazivnim potencialom ter prepoved napajanja živine direktno ob vodotokih.

- Sodelovati pri vsebinskem oblikovanju Sheme za podnebje in okolje (SOPo).
- Sodelovati pri uveljavitvi ukrepa Natura 2000 plačila.
- Pripraviti predloge o sistemski ureditvi sodelovanja naravovarstvene in kmetijske službe.

6 SPREMLJANJE STANJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI IN POROČANJE

Spremljanje stanja biotske raznovrstnosti je naloga, ki jo ZRSVN določa Zakon o ohranjanju narave. Zaradi pomanjkanja virov je bilo doslej spremljanje stanja osredotočeno zlasti na omrežje Natura 2000. Odsek za BR v okviru te naloge od leta 2008 za ministrstvo pripravlja projektne naloge za izvedbo monitoringa izbranih vrst. Letno zbere podatke monitoringov in drugih, zlasti projektних raziskav. Podatke pripravi za vnos v interni zbir Naravovarstvenega atlasa. V Odseku za BR smo razvili tudi metode monitoringa območij Natura 2000 za travišča (2016) ter mokrišča in tekoče vode (2012). V službeno temo monitoringa območij z vodnimi ekosistemi smo usmerjali tudi dodatna izobraževanja ob delu (Petkovšek, 2014). Monitoring območij zaradi pomankanja kadrov ni zaživel. Od leta 2020 je Odsek za BR tesno vpet v pripravo državne sheme monitoringa, ki se izvaja v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI. V letu 2021 je v okviru pripravljanih ukrepov za razvoj državne sheme monitoringa v sodelovanju z vodilnim partnerjem projekta pripravil Delovni načrt z opisom nalog, potrebnih za pripravo državne sheme monitoringa, ki bo vključevala različne tipe monitoringov, vezanih na biotsko raznovrstnost.

V letih 2016 in 2017 smo pripravili metodo za spremljanje izvajanja ukrepov Programa upravljanja območij Natura 2000. V letih 2017–2019 smo zbrali podatke vseh sektorjev o izvedenosti ukrepov, od 2020 naprej pa pripravljamo podatke za ukrepe, ki jih izvaja ZRSVN. Vsako leto naredimo analizo vpisa ukrepov KOPOP, v letu 2019 je bila narejena tudi analiza zaraščanja travišč. Tri leta (2015–2017) smo sodelovali pri popisu pokošenosti na Ljubljanskem barju, ki ga je izvajalo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Države članice Evropske unije so Evropski komisiji dolžne poročati o stanju ohranjenosti vrst in habitatnih tipov na podlagi Direktive o habitatih (Direktiva Sveta 92/43/EGS, 1992) in Direktive o pticah (Direktiva 2009/147/EGS ..., 2009) (glej podrobnosti v Petkovšek, 2008 in Pršin, 2021). Koordinirali smo pripravo strokovnih podatkov treh poročil po Direktivi o habitatih (2007, 2013, 2019) in štirih po Direktivi o pticah (2004, 2007, 2013, 2019). Pripravili smo vsa potrebna gradiva za izvedbo poročanj po Direktivi o habitatih in izrisali karte razširjenosti ter potrjene prisotnosti vrst. Delujemo tudi v Strokovni skupini za poročanje pri Evropski komisiji. Odsek za BR sodeluje s pripravo podatkov tudi pri poročanju po Konvenciji o varstvu selitvenih vrst prostoživečih živali (Bonnska konvencija), pri pripravi okoljskih kazalnikov SEBI ter pri drugih priložnostnih poročilih (npr. Petkovšek, 2017).

7 DRUGE NALOGE

Odsek za BR opravlja tudi nekatere druge naloge, ki jih ni mogoče razvrstiti v gornja poglavja:

- Nudi pomoč ministrstvu pri strokovnih vprašanjih.

- Sodeluje pri pripravi odgovorov v pred sodnih postopkih Evropske komisije.
- Leta 2015 je sodeloval v procesu Fitness-check, ki ga je izvedla Evropska komisija.
- Leta 2016 je sodeloval pri določitvi podrobnih kriterijev za vrednotenje in razlikovanje vsebin ekološko pomembnih območij ter botaničnih, zooloških in ekosistemskih naravnih vrednot. Naloga zaradi drugih obveznih nalog ni bila izpeljana do konca.
- Leta 2018 je sodeloval na bilateralnem srečanju Slovenije in Evropske komisije o izvajanju Akcijskega načrta za naravo, ljudi in ekonomijo.
- 2008 in 2021 je sodeloval pri predsedovanju Slovenije Svetu EU.

Odsek za BR skrbi za širjenje znanja o ohranjanju biotske raznovrstnosti tako znotraj ZRSVN (interna izobraževanja v obliki delavnic) kot tudi za širšo javnost. V letih 2006–2019 je koordiniral pripravo vsakoletnega strokovnega posveta ZRSVN (podrobnosti na <https://zrsvn-varstvonarave.si/o-zavodu/strokovna-srecanja/> [20. 6. 2022]) z različnimi naravovarstvenimi temami. Leta 2007 je bila ponovno obujena tudi strokovna revija Varstvo narave, katere uredništvo je v Odseku za BR.

8 DIGITALIZACIJA DELOVNIH PROCESOV

V letih 2005–2007 nam je projekt LIFE III – Narava »Natura 2000 v Sloveniji – upravljaški modeli in informacijski sistem« omogočil izdelavo lastnega naravovarstvenega informacijskega sistema – Naravovarstvenega atlasa (<https://www.naravovarstveni-atlas.si/web/DefaultNvaPublic.aspx> [20. 6. 2022]), (glej tudi Smolnikar in Kačičnik Jančar, 2008; Petkovšek in sod., 2008, Petkovšek in sod., 2012). Izvedli smo analize podatkov, se priučili razumeti njihovo strukturo za potrebe informatike in sodelovali z zunanjim izvajalcem pri načrtovanju in izgradnji podatkovne zbirke informacijskega sistema ter postavitvi prvih profilov in uporabniških vmesnikov – Natura 2000, Ekološko pomembna območja, Zavarovana območja, Ukrepi varstva, Naravovarstvene smernice in Habitatni tipi. Sledilo je obdobje dograjevanja novih funkcionalnosti in razširitev z novimi profili, kjer je Odsek za BR koordiniral potrebe po digitalizaciji procesov, povezanih z biotsko raznovrstnostjo, na ZRSVN z zunanjim razvijalcem in vzdrževalcem informacijskega sistema. Odsek za BR je za Naravovarstveni atlas vseskozi pripravljal tako podatke o biotski raznovrstnosti kot tudi podporne podatke ter skrbel za njihovo vzdrževanje in posodabljanje. Poleg nalog, vezanih neposredno na Naravovarstveni atlas, Odsek za BR skrbi tudi za aplikacijo Sporoči vrsto (<https://sporcivrsto.si> [20. 6. 2022]) in ažurnost ter dostopnost nekaterih podatkov prek spletne strani ZRSVN.

9 PROJEKTI

Projekti večinoma temeljijo na izvedbenih terenskih nalogah in se izvajajo predvsem pri območnih enotah ZRSVN. Zaposleni Odseka za BR smo bili z manjšimi nalogami vključeni v številne projekte, tukaj pa navajamo le tiste, ki smo jih vodili oziroma v njih izvajali velike naloge:

- 2004 PIN MATRA: *Transboundary Sava River Basin Management Plan for the Sava*;
- 2005–2006 PIN MATRA: *Development of an Ecological Network along the Sava River*;

- 2005–2007 LIFE III – Narava: Natura 2000 v Sloveniji – upravljavski modeli in informacijski sistem;
- 2011–2014 LIFE+ Narava: Ohranjanje in upravljanje sladkovodnih mokrišč v Sloveniji – WETMAN. Projekt je leta 2015 prejel nagrado za najboljše LIFE projekte.
- 2012–2014 OP SI-AT: Sonaravno upravljanje planin v varovanih območjih – ALPA (glej tudi Žvikart in sod., 2016; Slameršek, 2012);
- 2012–2015 LIFE+ Narava: Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014–2020 – SI NATURA 2000 MANAGEMENT;
- 2014–2016 EKS RP PRP: Podporne aktivnosti za doseganje varstvenih ciljev na kmetijskih zemljiščih za omogočanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v okviru izvajanja ukrepa kmetijsko okoljskih in kmetijsko podnebnih plačil iz Programa razvoja podeželja 2014–2020 – Prom KOPOP;
- 2014–2016 EGP 2009–2014: Trajnostno upravljanje Pohorja – SUPORT;
- 2015–2020 LIFE+ Narava: Ohranjanje in upravljanje suhih travnišč v Vzhodni Sloveniji – LIFE TO GRASSLANDS;
- 2019–2020 EKS RP PRP M16: Preizkus dvostopenjskega izvajanja ukrepa VTR;
- 2019–2026 LIFE IP: LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji – LIFE IP NATURA.SI;
- 2020–2024 LIFE: Naravovarstveni informacijski sistem - LIFE Narcis.

Za povezave na projektne strani glej <https://zrsvn-varstvonarave.si/zakljuceni-projekti/> [20. 6. 2022].

10 ZAKLJUČEK

Iz majhne interne delovne skupine za živo naravo, ki se je na Osrednji enoti Zavoda RS za varstvo narave ob njegovi ustanovitvi oblikovala kot odziv na potrebe in naloge sprejetega Zakona o ohranjanju narave, je nastal Odsek za BR. Že od samega začetka skrbi za izvajanje strokovnih nalog, vezanih na vrstno in območno varstvo biotske raznovrstnosti. Zaradi obsega in zahtevnosti velja posebej izpostaviti njegove naloge v zvezi z določitvijo in upravljanjem območij Natura 2000 in vključevanjem varstva narave v kmetijski sektor. Odsek za BR skrbi tudi za vodenje na biotsko raznovrstnost vezanih podatkovnih zbirk, poročanje ter strokovno podporo ministrstvu in drugim institucijam pri oblikovanju politik in ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

Pregled dela Odseka za BR v zadnjih dvajsetih letih kaže, da so na razvoj, obseg in kompleksnost nalog ves čas vplivali zakonodaja, potrebe odločevalcev in potrebe po dostopnosti zanesljivih podatkovnih virov. Obseg in zahtevnost del sta se v dvajsetih letih bistveno povečala. Vse več je tudi izzivov hitro razvijajoče se informacijske tehnologije (uporaba orodij GIS in podatkov, vodenje podatkovnih zbirk, uvajanje podatkov daljinskega zaznavanja), s katerimi se Odsek za BR aktivno spoprijema. Izpostaviti velja tudi pomen projektov, ki zaradi skromnih javnih sredstev za varstvo narave predstavljajo alternativno možnost iskanja sis-

temskih rešitev ohranjanja biotske raznovrstnosti. To se z vsemi prednostmi in slabostmi (npr. negotovost in kratkoročnost projektnih zaposlitev) kaže tudi v Odseku za BR, kjer je razmerje krepko v korist projektnim nalogam in zaposlitvam. Stalnica ostaja le nespremenjeno število zaposlenih v javni službi. Čeprav so se naloge v dvajsetih letih ne le nakopičile, temveč postale vse zahtevnejše, Odsek za BR ohranja entuziazem in odgovornost do poslanstva – to je skrbi za naravo. Želimo si, da se naše vrste čim prej okrepijo z novimi močmi v okviru javne službe, da bi lahko v prihodnje izzivom časa primerno in strokovno opravljali svoje naloge.

11 VIRI

1. *Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic*, 2009. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0147> [20.6.2022].
2. *Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst* (EGT L 206, 22.7.1992, s. 7), 1992. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:SL:PDF> [20.6.2022].
3. Erjavec, D., 2019. *Analiza površin naravovarstveno pomembnih travnikov in barij*. *Varstvo narave* 31, 29–46.
4. Logar, K., 2012. *Priporočila za ohranjanje ogroženih gliv z rdečega seznama*. *Varstvo narave* 26, 43–61.
5. *Operativni program – program upravljanja območij Natura 2000 2007–2013*, 2007. Dostopno na: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Dokumenti/Program_upravljanja/141-natura.pdf [20.6.2022].
6. Petkovšek, M., 2007. *Conacija območij Natura 2000 v Sloveniji*. *Varstvo narave* 20, 19–43.
7. Petkovšek, M., 2008. *Poročanje o stanju ohranjenosti vrst in habitatnih tipov po 17. členu Direktive o habitatih*. *Varstvo narave* 21, 73–91.
8. Petkovšek, M., 2014. *Monitoring habitatov vrst in habitatnih tipov v območjih Natura 2000 z izbranimi kazalci stanja ohranjenosti vodotokov*. *Varstvo narave* 27, 5–25.
9. Petkovšek, M., 2015. *Vzpostavljjanje omrežja Natura 2000*. *Varstvo narave* 28, 41–61.
10. Petkovšek, M., 2017. *Slovensko omrežje Natura 2000 v številkah*. *Varstvo narave* 30, 99–126.
11. Petkovšek, M., M. Kačičnik Jančar, M. Galičič, R. Degan, 2008. *Naravovarstveni atlas – The Slovene Information System for Nature Conservation. BRIDGING THE GAP – FROM WORDS TO DEEDS*. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/272496592_Naravovarstveni_atlas_-_the_Slovene_Information_System_for_Nature_Conservation [29. 4. 2022].
12. Petkovšek, M., M. Kačičnik Jančar, T. Smolnikar, 2012. *Nature conservation information system in Slovenia. Management of Environmental Quality An International Journal*, 23(5), 566–577.

13. Program upravljanja območij Natura 2000 (2015–2020), 2015. Dostopno na: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Dokumenti/Life_Upravljanje/PUN__ProgramNatura.pdf [20. 6. 2022].
14. Pršin, T., 2021. *Analiza rezultatov poročanj o stanju ohranjenosti vrst in habitatnih tipov po Direktivi o habitatih ter Direktivi o pticah*. Varstvo narave 32, 55–81.
15. Slameršek, A., 2012. *Pašni red kot bodoče orodje za trajnostno upravljanje planinskih pašnikov v območjih Natura 2000*. Varstvo narave 26, 63–78.
16. Smolnikar, T., M. Kačičnik Jančar, 2008. *Zasnova geografskega informacijskega sistema za upravljanje z naravovarstvenimi podatki*. Varstvo narave 21, 125–135.
17. *Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000)*, 2004. Uradni list RS 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12, 33/13, 35/13 – popr., 39/13 – odl. US, 3/14, 21/16 in 47/18.
18. *Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami*, 2004. Uradni list RS 52/04, 39/08, 106/10, 78/12 in 58/17. *Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah*, 2004. Uradni list RS 46/04, 110/04, 115/07, 36/09 in 15/14.
19. *Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah*, 2004. Uradni list RS 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 – odl. US, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14, 64/16 in 62/19.
20. Vrčec, D., 2010. *Analiza mnenj in dovoljenj za posege v populacije zavarovanih prosto živečih vrst*. Varstvo narave 24, 43–54.
21. *Zakon o ohranjanju narave (ZON)*, 1999. Uradni list RS 56/99.
22. *Zakon o ratifikaciji Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, spremembe konvencije ter dodatkov I, II, III in IV h konvenciji (MKTZOR)* 1999. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe 31/99.
23. Žvikart, M., 2010. *Uresničevanje varstvenih ciljev iz Programa upravljanja območij Natura 2000 v kmetijski kulturni krajini*. Varstvo narave 24, 21–34.
24. Žvikart, M., N. Debeljak, 2019. *Ovrednotenje stroškov priprave in izvajanja rezultatsko usmerjenega kmetijsko-okoljskega ukrepa za ohranjanje suhih travnišč*. Varstvo narave 31, 47–59.
25. Žvikart, M., S. Kranjec, A. Slameršek, M. Gregori, U. Šilc, 2016. *Problematika in odstranjevanje alpske kislice (Rumex alpinus l.) na planini Korošica*. Varstvo narave 29, 85–102.

mag. Martina KAČIČNIK JANČAR

mag. Matej PETKOVŠEK

mag. Mateja ŽVIKART

Zavod RS za varstvo narave – Osrednja enota

Tobačna 5

1000 Ljubljana, Slovenija

zrsvn.oe@zrsvn.si